

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหา : ความเป็นมาและความสำคัญ

น้ำท่วมเป็นสภาวะที่น้ำเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ซึ่งปกติมิได้อยู่ใต้ระดับน้ำ ทำให้พื้นที่นั้นปกคลุมไปด้วยน้ำ (สมิทธ, 2533; [http://www.state.nd.us/ndins/floods information/risk.html](http://www.state.nd.us/ndins/floods%20information/risk.html), 2001) ภาวะน้ำท่วมเกิดขึ้นทั่วไปในโลก เป็นภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วต้องยอมรับ (act of god) (พิชัย, 2544) จากสถิติน้ำท่วมที่เคยบันทึกไว้ของโลกตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1228 ประเทศเนเธอร์แลนด์เกิดน้ำท่วมมีผู้เสียชีวิต 100,000 คน ต่อมา ค.ศ. 1642 เกิดน้ำท่วมในประเทศจีนมีผู้เสียชีวิต 300,000 คน และปี ค.ศ. 1931 น้ำท่วมครั้งร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งชาวลูกโลก คือ น้ำท่วมจากกลุ่มแม่น้ำฮวงโห ประเทศจีนทำให้ผู้เสียชีวิตไปถึง 3.7 ล้านคน น้ำท่วมครั้งใหญ่ที่มีการบันทึกในหนังสือ The World Almanac and Book of Facts 1991 จำนวน 71 ครั้งเกิดน้ำท่วมในทวีปเอเชียร้อยละ 38 สหรัฐอเมริการ้อยละ 32 ยุโรปร้อยละ 11.2 อเมริกากลางและอเมริกาใต้เกิดร้อยละ 18.8 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) ในทวีปเอเชียสถิติน้ำท่วมรุนแรงที่ทำให้ผู้คนเสียชีวิตและทรัพย์สินถูกทำลาย มากที่สุดได้แก่ ประเทศจีน ญี่ปุ่น แมนจูเรีย อินเดีย บังกลาเทศ เกาหลีใต้ มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก (สมิทธ, 2533)

ในประเทศไทยมีการบันทึกว่าเกิดน้ำท่วมตั้งแต่สมัยเริ่มกรุงรัตนโกสินทร์ (สง่า, 2533) เกิดทุกภาคของประเทศไทย วัชร (2533) ได้สรุปการเกิดน้ำท่วมภาคใต้ที่รุนแรงตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ที่บริเวณแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้หมู่บ้านจมหายทั้งหมู่บ้าน มีผู้เสียชีวิต 950 คน สูญหาย 194 คน ต่อมา พ.ศ. 2531 เกิดน้ำท่วมรุนแรงที่อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดภัยพิบัติซ้ำซ้อน แผ่นดินถล่ม (landslide) หมู่บ้านถูกทำลาย มีผู้เสียชีวิต 371 คน ทรัพย์สินเสียหาย เกิดโรคระบาดมากมาย ปี พ.ศ. 2532 น้ำท่วมรุนแรงบริเวณภาคใต้ตอนบนจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ มีผู้เสียชีวิต 602 คน บ้านเรือนเสียหายจำนวนมากและมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของมนุษย์คือ ขาดแคลนอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และมลภาวะเป็นพิษ

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาอยู่ภาคใต้ของประเทศไทยเกิดภาวะน้ำท่วมบ่อยครั้ง มีระดับน้ำมาก น้อย แตกต่างกัน โดยพบรายงานภาวะน้ำท่วมรุนแรงหาดใหญ่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2376 ซึ่งอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2543 ส่วนใหญ่จะเกิดน้ำท่วมในเดือนพฤศจิกายนอยู่ในช่วงฤดูฝน (โพธิ์ถ, 11-17 ธ.ค. 2543; อาคม, 2543) น้ำท่วม

หาคใหญ่ ปี พ.ศ. 2543 เป็นน้ำท่วมร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ในช่วง 60-80 ปี (ประเสริฐ, 2544) เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 22-25 พฤศจิกายน 2543 ทำให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจ โดยรวมความเสียหายด้านสินทรัพย์ การเสียชีวิต การเสียโอกาสทางธุรกิจและค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือและฟื้นฟูรวม 13,824.67 ล้านบาท (อำพร, วิวัฒน์, เกดศิริ และธนกร, 2544) ประชาชนเสียชีวิต 32 ราย (นวลตา และสว่าง, 2544) ระบบบริการทางด้านสาธารณสุขเปลี่ยนไป เนื่องจากไฟฟ้าดับ น้ำประปาไม่ไหล เครื่องมืออุปกรณ์การแพทย์ใช้การไม่ได้ เจ้าหน้าที่ที่อยู่นอกโรงพยาบาลมาทำงานไม่ได้ ผู้ป่วยอยู่บ้านมาโรงพยาบาลไม่ได้ ผู้ป่วยที่ควรกลับบ้านกลับไม่ได้ ต้องรออยู่ในโรงพยาบาล (สีลม, 2544)

สถานพยาบาลที่ได้รับผลกระทบต่อระบบบริการมากที่สุดคือโรงพยาบาลศูนย์หาคใหญ่ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลดูแลผู้ป่วยระดับตติยภูมิ ขนาด 640 เตียง จากการวัดและรวบรวมข้อมูลระดับความสูงของน้ำ โดยเทียบกับระดับพื้นถนนเดิมจากเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครหาคใหญ่พบว่าบริเวณโรงพยาบาลหาคใหญ่มีระดับน้ำท่วมสูง 1.60-2.00 เมตร (วินัย, 2544) ก่อให้เกิดความเสียหายด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ ภายในโรงพยาบาลคิดเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 45,276,191.40 บาท จากรายงานพบว่าขณะนั้นมีผู้ป่วยจำนวน 524 ราย ญาติผู้ป่วยจำนวน 687 ราย เจ้าหน้าที่จำนวน 782 ราย รวมจำนวน 1,993 ราย มีผู้ป่วยหนักที่ต้องคาท่อหายใจ ใช้เครื่องมืออุปกรณ์พิเศษช่วยในการดูแล 39 ราย ภายในโรงพยาบาลเกิดภาวะวิกฤตจากความขาดแคลน ไม่มีไฟฟ้าใช้ การสื่อสารภายในโรงพยาบาลใช้การไม่ได้ ขาดแคลนอาหาร น้ำ ไม่สามารถตรวจชันสูตรโรค เอกซเรย์ หรือผ่าตัดได้ตามปกติ อุปกรณ์ เครื่องมือไม่พอใช้ ระบบส่งท่อออกซิเจน และท่อแรงดูดใช้ไม่ได้ ส่งผลให้เกิดวิกฤตในการดูแลผู้ป่วยทั้งหมดและต้องส่งต่อผู้ป่วยจำนวน 58 ราย ไปรับการรักษาต่อที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ โดยรถพยาบาลของทหาร และโดยเฮลิคอปเตอร์ (ฝ่ายวิชาการ โรงพยาบาลหาคใหญ่, 2543)

พยาบาลเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องร่วมแก้ไขปัญหา โดยให้การดูแล ซึ่งเป็นหัวใจของการพยาบาล (Leininger, 1993; Morse et al., 1990) และบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วยนอก ผู้ป่วยใน ผู้ป่วยหนัก ตลอดจนผู้ประสพภัยที่มาอาศัยอยู่ในโรงพยาบาลได้อย่างทันเหตุการณ์ และสถานการณ์ผ่านพ้นไปด้วยดี โดยไม่มีแผนปฏิบัติการล่วงหน้า ประกอบกับจากการศึกษาเกี่ยวกับภาวะน้ำท่วมพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงลักษณะภูมิอากาศเกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยงของภัยพิบัติ เชิงโครงสร้างทางวิศวกรรมเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมเชิงเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการประเมินความเสียหาย ด้านสาธารณสุขมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อสุขภาพในระยะเฉียบพลันหลังน้ำท่วม แต่ไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับการดูแลและบริหารจัดการของพยาบาลขณะเกิดน้ำท่วม และอนาคตยังไม่มีใครยืนยันได้ว่า จะไม่เกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมขึ้นอีก

จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาประสบการณ์การดูแลและบริหารจัดการของพยาบาลในขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ในช่วงวันที่ 22-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ครั้งนี้

การที่จะศึกษาให้เข้าใจปรากฏการณ์การดูแล และการบริหารจัดการของพยาบาลในขณะเกิดภาวะน้ำท่วมอย่างลึกซึ้ง ต้องอาศัยปรัชญาสาขา interpretive phenomenology หรือ naturalism ซึ่งมีแนวคิดหลักที่ค้นหาความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่โดยไม่มีการคิดล่วงหน้า (Streubert & Carpenter, 1999) เป็นการศึกษาจากประสบการณ์ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง และตามการรับรู้ของผู้ที่อาศัยอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เน้นธรรมชาติ (nature) และความเป็นจริงของปรากฏการณ์และสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้ง (ประณีต, วิภาวี และ เพลินพิศ, 2543) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสบการณ์การดูแล และการบริหารจัดการของพยาบาลในขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมโรงพยาบาลหาดใหญ่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ในการทำความเข้าใจกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางที่จะกำหนดแนวปฏิบัติในการดูแลและบริหารจัดการของพยาบาลในภาวะวิกฤตน้ำท่วม โรงพยาบาลหาดใหญ่ได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อบรรยายและอธิบายประสบการณ์การดูแล และการบริหารจัดการของพยาบาลในขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่

คำถามการวิจัย

คำถามหลัก ประสบการณ์การดูแล และการบริหารจัดการของพยาบาล ขณะเกิดภาวะน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่เป็นอย่างไร

คำถามรอง

1. พยาบาลรับรู้ และให้ความหมายปรากฏการณ์น้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่อย่างไร
2. พยาบาลให้การดูแลขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่อย่างไร
3. พยาบาลบริหารจัดการขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่อย่างไร
4. แนวทางในการดูแลและบริหารจัดการขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ควรเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (phenomenological method) ตามปรัชญาของปรากฏการณ์วิทยาแบบเฮร์เมนิวติกส์ (hermeneutic phenomenology) เพื่อบรรยายและอธิบายประสบการณ์การให้การดูแลและบริหารจัดการของพยาบาล ขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับพยาบาลผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับภาวะวิกฤตน้ำท่วม แนวคิดเกี่ยวกับการดูแล แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ รวมทั้ง แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาและระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นแนวทางการตั้งคำถาม ซึ่งใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้รับข้อมูลลึกซึ้งด้านความรู้สึคนึกคิดเกี่ยวกับประสบการณ์การดูแลและบริหารจัดการขณะเกิดวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ แต่ไม่ได้ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวมาควบคุมผลการศึกษา

นิยามศัพท์

ประสบการณ์ของพยาบาลในการดูแล หมายถึง การกระทำกิจกรรมใดๆ โดยตรงให้แก่ผู้ป่วยญาติผู้ป่วย ผู้ประสบภัยน้ำท่วม และบุคลากรขณะอยู่ในโรงพยาบาลหาดใหญ่ ตามบทบาทของวิชาชีพการพยาบาล ซึ่งพยาบาลรับรู้ว่าเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงการดูแล

ประสบการณ์ของพยาบาลในการบริหารจัดการ หมายถึง การกระทำกิจกรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมความคิดของบุคคลในหน่วยงาน โดยอาศัยความรู้พื้นฐานเกี่ยวข้องกับคน งาน และระบบเพื่อการประสานและผสมผสานทรัพยากรต่างๆ ผ่านกระบวนการจัดการ เพื่อให้งานบรรลุความสำเร็จ ซึ่งพยาบาลรับรู้ว่าเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงการบริหาร

ภาวะวิกฤตน้ำท่วมโรงพยาบาลหาดใหญ่ หมายถึง สถานการณ์ที่น้ำเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ภายในโรงพยาบาลหาดใหญ่ ระหว่างวันที่ 22-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 จนเกิดความขาดแคลน ส่งผลกระทบต่อการดูแลผู้ป่วยทำให้บทบาทการดูแลและการบริหารจัดการเปลี่ยนแปลงไป ไม่สามารถแก้ปัญหาเช่นในเวลาปกติได้ ต้องใช้กลยุทธ์ในการเผชิญปัญหา ซึ่งมีทรัพยากรจำกัดในการแก้ไข

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาและทำความเข้าใจเพื่ออธิบายความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับประสบการณ์การดูแล และการบริหารจัดการของพยาบาล ขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่ ซึ่งจัดอยู่ในประเภทน้ำท่วมร้ายแรง (extreme floods) เป็นมหันตภัยที่โอกาสเกิดน้อยมากในช่วงชีวิตคน ผู้ให้ข้อมูลเป็นพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานการพยาบาลอยู่ภายในโรงพยาบาลหาดใหญ่ ช่วงระหว่างวันที่ 22-25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543 จำนวน 12 ราย โดยทำการศึกษาในระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2544 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2545

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤตน้ำท่วมโรงพยาบาลหาดใหญ่อย่างถ่องแท้
2. ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลและการบริหารจัดการของพยาบาลในขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่
3. ได้แนวทางในการดูแลและการบริหารจัดการ ขณะเกิดภาวะวิกฤตน้ำท่วมที่โรงพยาบาลหาดใหญ่